

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. 8 КЛАС

за модельною навчальною програмою «Історія України. 7-9 класи»

для закладів загальної середньої освіти

(автори: *авт. Бурлака О. В., Желіба О. В., Павловська-Кравчук В. А., Худобець О. А., Черкас Б. В., Щупак І. Я.*)

рекомендованою МОН України (наказ МОН України від 16.08.2023 №1001)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма укладена за модельною навчальною програмою «Історія України. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: авт. Бурлака О. В., Желіба О. В., Павловська-Кравчук В. А., Худобець О. А., Черкас Б. В., Щупак І. Я.), рекомендованою МОН України (наказ МОН України від 16.08.2023 №1001).

Навчальний предмет «Всесвітня історія» може бути включений до навчального плану закладу освіти за 3-м варіантом поєднання освітніх компонентів у громадянській та історичній освітній галузі, що передбачає вивчення окремих предметів: **варіант 3 – історія України, всесвітня історія, громадянська освіта** (відповідно до додатку 3 до ТОП для закладів загальної середньої освіти наказу МОН № 1120 від 09 серпня 2024 року «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти»).

Навчальний предмет «Історія України» спрямований на реалізацію визначених Державним стандартом базової середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898) в громадянській та історичній галузі освіти цілей, зокрема — формування вільної, творчої та відповідальної особистості, способ мислення і дій якої базується на усвідомленні загальнолюдських та національних цінностей; патріота України та прихильника її демократичного устрою; людини, яка шанобливо ставиться до родини, суспільства та навколишнього природного середовища; поважає права і свободи людини; зберігає українські національні традиції та водночас поважає культуру, звичаї, традиції інших народів, толерантно ставиться до різних суспільних поглядів, релігій та їх носіїв, якщо це не вступає в протиріччя із загальнолюдськими цінностями.

Навчання історії України спрямоване на реалізацію загальної мети базової загальної освіти, яка полягає в розвитку природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формуванні необхідних для їх соціалізації та громадянської активності компетентностей, свідомому виборі подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовженні навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, вихованні відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Метою навчального предмету «Історія України» у 7–9 класах є розвиток особистості учня/учениці через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими і локальними процесами; формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії,

патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів історії України в 7–9 класах передбачають, що учениця/учень:

- мислить історико-хронологічно, орієнтується в історичному часі, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, визначає сутність суспільних змін в історії;
- мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього природного середовища;
- мислить критично, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання;
- мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їх інтерпретації;
- усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації;
- дотримується демократичних принципів, конструктивно взаємодіє з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою і суспільством, долучається до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства;
- дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні, науковій та іншій творчій діяльності.

Програма складається з пояснювальної записки; структурованих за класами та в межах класів розділами/темами **вимог до очікуваних результатів** навчальної діяльності учнів/учениць, **змісту** навчально-пізнавальної діяльності, рекомендованих **видів і прикладів навчальної діяльності**.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності сформульовані відповідно до ідей і положень Державного стандарту базової середньої освіти та зорієнтовані на формування компетентностей і наскрізних умінь. Знання й уміння органічно пов'язані з ціннісними основами *ставлення* учнів/учениць до певних історичних подій та явищ.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності кожного розділу/теми даної програми визначається:

- розвиваючим значенням історичного матеріалу для формування в учнів/учениць загальнолюдських цінностей;

- виховним потенціалом для ствердження української історичної пам'яті та виховання патріотизму;
- потенціалом відібраного історичного матеріалу для використання в практичному житті молоді (питання захисту прав людини; розуміння можливостей демократії; шляхи морального самовдосконалення та особистого успіху тощо);
- ступенем впливу певних історичних подій і явищ на формування й розвиток сучасної цивілізації, досягнення якої має опанувати учень тощо.

Дана програма складена з урахуванням положень Навчальної програми з всесвітньої історії для 7-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України № 698 від 03 серпня 2022 р.). Історичний матеріал інтегрований з питаннями громадянської освіти, правознавства.

Оскільки завдання громадянської освіти (соціалізація особистості, формування активної громадянської позиції, загальної культури, світогляду, критичного мислення, творчих і дослідницьких навичок) цілком і органічно реалізується через вивчення історії процесів державотворення, розвитку людських спільнот, суспільних відносин, формування і трансформації важливих явищ суспільного життя, то положення навчальної програми **інтегровані з питаннями громадянської освіти**, що відображено через **систему відповідних очікуваних результатів навчання** із зазначенням **індексів орієнтирів для оцінювання/конкретних результатів навчання** (за додатком 18 до Державного стандарту «Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів у громадянській та історичній освітній галузі»).

Примітка

- 1) Визначення кількості годин на вивчення розділів/тем залежить від кількості годин на вивчення історії України, визначених у навчальному плані закладу освіти, тому в основній частині програми ця кількість корегується вчителем (наказ МОН від 09.08.2024 №1120 Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти);
- 2) Виходячи із положень наказу МОН від 02.08.2024 р. №1093 Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання, програма не містить окремо визначених уроків для підсумкового оцінювання. Їх за власним баченням визначає вчитель/вчителька, так само як і способи проведення цієї роботи. Натомість в кінці кожного розділу передбачено проведення уроку узагальнення з метою узагальнення, систематизації, корекції набутих знань та визначення рівня досягнення очікуваних результатів навчання.

		ГР1 ГР2 ГР3			
3		Люблінська унія та її вплив на українське суспільство. Передумови Люблінської унії 1569 р. Люблінський сейм. Утворення Речі Посполитої. Наслідки Люблінської унії для українських земель. ГР1 ГР2 ГР3	земель у складі Великого князівства Литовського, Королівства Польського, Молдовського князівства, Османської та Священної Римської імперій, Московської держави [9 ГІО 1.2.1-1], [9 ГІО 1.2.1-2]; • характеризує вплив особливостей політичного та економічного устрою Речі Посполитої на статус українських земель, становище соціальних верств українського суспільства, розвиток господарства [9 ГІО 1.2.2-2], [9 ГІО 4.1.2-1]; • визначає передумови, причини, розрізняє результати і наслідки, ставлення представників різних верств українського суспільства до подій: Люблінська унія, Берестейська церковна унія, виникнення православних братств [9 ГІО 1.2.3-1], [9 ГІО 1.3.2-1]; • спираючись на логіку причинно-наслідкових і просторових зв'язків, прогнозує подальший перебіг подій, явищ, процесів та оцінює можливі зміни в житті українського народу, пов'язаних з подіями: видання Литовських статутів, заснування Острозької академії, укладення Люблінської і Берестейської уній, реформи Петра Могили; заснування Києво-Могилянської колегії [9 ГІО 1.3.2-2], [9 ГІО 1.3.2-3]; • за допомогою історичної карти визначає і описує територіальний розподіл українських земель між державами, зміни в адміністративному устрої українських земель до і після Люблінської унії [9 ГІО 2.1.1-1], [9 ГІО 2.1.1-2]; • співставляє становище православної та греко-католицької церков після Берестейської	територіальних змін до і після Люблінської унії, позначення політичних центрів, шляхів торгівлі); • створення хронологічної та синхронізованої таблиці подій української та європейської історії XVI – початку XVII ст.; • складання порівняльних таблиць («становище українських земель у складі різних держав», «православна й унійна церкви»); • аналіз історичних джерел і пам'яток культури (уривки текстів, ілюстрації пам'яток культури); • дискусії й дебати («Чи була Люблінська унія шансом чи загрозою для України?», «Наслідки Берестейської унії для суспільства»); • історична інсценізація або рольова гра («Люблінський сейм», «Берестейська унія»); • підготовка й презентація мініпроектів (історичний портрет діячів — Костянтина Острозького,	Підручник §3, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino
4		Соціально-економічне становище українських земель у XVI ст. Повсякденне життя. Соціальна структура українського суспільства. Сільське господарство. Фільварки. Міста. Ремесло й торгівля. Діти привілейованих і непривілейованих верств. ГР2 ГР3			Підручник §4, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino
5		Церковні й релігійні проблеми в Україні XVI ст. Становище християнських церков на теренах Речі Посполитої. Реформаційні явища в українському православ'ї. Виникнення ідеї церковної			Підручник §5, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino

		унії. Полемічна література. ГР2 ГР3	церковної унії [9 ГІО 1.2.2-3], [9 ГІО 1.2.2-4]; • називає приклади впливу європейських релігійних та культурних процесів і явищ на релігійний і культурний розвиток українських теренів, зокрема католицизму й протестантизму [9 ГІО 1.2.1-1], [9 ГІО 4.1.1-1]; • називає/описує найважливіші історико-культурні пам'ятки українського народу XVI – першій половині XVII ст. [9 ГІО 2.1.2-2], [9 ГІО 4.3.2-2]; • використовує інформацію із суміжних галузей знань для характеристики минулих і сучасних суспільних подій, явищ, процесів [9 ГІО 4.2.1-2], [9 ГІО 3.2.2-2]. Ставлення: Учень/учениця • пояснює важливість заходів щодо збереження і популяризації пам'яток історії, культури та туристичних об'єктів і бере участь у таких заходах [9 ГІО 2.3.1-1]; • формулює і аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання щодо історичних процесів і явищ, вчинків історичних діячів (у межах розділу) [9 ГІО 5.1.2-4], [9 ГІО 4.2.3-2]; • оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку [9 ГІО 6.2.2-1].	Галшки Гулевичівни, Петра Могили; інфографіка «Православні братства»; комікс «Берестейська унія»; віртуальна екскурсія Острозькою академією); • інтегровані завдання: створення карти пам'яті, онлайн-вправ (кросворди, тести, інтерактивні вправи на платформах), порівняння з сучасними культурними чи релігійними процесами; • рефлексія: обговорення значення пам'яток культури XVI – першої половини XVII ст. для сучасної української ідентичності.	
6		Берестейська церковна унія 1596 р. та церковне життя в Україні першої половини XVII ст. Передумови укладення Берестейської церковної унії. Церковні собори у Бересті в 1596 р.: розкол православної та утворення греко-католицької церкви. Вплив Берестейської унії на церковне життя в Україні. Боротьба за відновлення ієрархії православної церкви. Становище унійної церкви в Україні. Реформи митрополита Петра Могили та зміцнення православної церкви. ГР1 ГР2 ГР3			Підручник §6-7, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino
7		Культурне життя на українських землях у XVI — першій половині XVII ст. Освіта, література та книгодрукування. Києво-Могилянський колегіум. Архітектура й містобудування.			Підручник §8, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino

		Образотворче мистецтво. ГР2 ГР3			
8		Узагальнення за розділом I ГР1 ГР2 ГР3			Підручник §9, робочий зошит, е-додаток на платформі Faino
Розділ 2. Становлення козацтва (XVI – перша половина XVII ст.) (3 год)					
9		Походження українського козацтва та його організація. Походження українського козацтва. Перші Січі. Запорозька Січ — козацька республіка. Соціальна організація, побут і поселення козаків. Реєстрові козаки. Формування козацького стану. Козацькі клейноди. ГР1 ГР2 ГР3	Базові знання: Учень/учениця - знає час виникнення українського козацтва, заснування Запорозької Січі, формування реєстрового козацтва, час козацьких походів першої чверті XVII ст., час козацьких повстань під проводом Криштофа Косинського та Семерія Наливайка, козацько-селянських повстань 20–30-х років XVII ст., час діяльності Дмитра Вишневецького, Петра Конашевича-Сагайдачного [9 ГЮ 1.1.2-1], [9 ГЮ 1.3.1-3]; - розуміє зміст термінів, понять і назв «козак», «зимівник», «Запорозька Січ», «кіш», «кошовий отаман», «козацька рада», «козацькі клейноди», «реєстрове козацтво», «низове козацтво», «курінь», «покозачення», «Ординація Війська Запорозького реєстрового», «Золотий спокій» [9 ГЮ 1.3.2-1], [9 ГЮ 1.1.3-3]. Уміння: Учень/учениця - упорядковує у визначений спосіб	Види навчальної діяльності: - репродуктивна (робота з текстами, відтворення знань, складання хронології); - дослідницька (аналіз історичних джерел, реконструкція побуту й військових практик козаків); - творча (створення візуальних та літературних продуктів - карти пам'яті, історичні портрети, блоги, комікси); - проектна (колективні й індивідуальні дослідження, STEM-проекти, рольові ігри та дебати). Приклади навчальної діяльності: - складання	Підручник §10-11, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino
10		Козацькі повстання та війни кінця XVI ст. -першої чверті XVII ст. Причини конфліктів козацтва з урядом Речі Посполитої та шляхтою. Козацьке повстання на чолі з Криштофом			Підручник §12-13, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на

		Косинським. Повстання під проводом Семерія Наливайка. Походи козаків першої чверті XVII ст. Петро Конашевич-Сагайдачний. Військо Запорозьке й Хотинська війна. ГР1 ГР2 ГР3	хронологічну інформацію проісторичні події й процеси у межах розділу/курсу, синхронізує події на українських теренах з подіями у світі [9 ГІО 1.1.3-1], [9 ГІО 1.1.3-2]; ● визначає економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники формування українського козацтва та перетворення його на окремийсоціальний стан [9 ГІО 1.2.1-1], [9 ГІО 1.2.1-2], [9 ГІО 2.2.2-2]; ● пояснює гіпотези походження та джерела формування українського козацтва [9 ГІО 1.2.3-1], [9 ГІО 4.1.1-2]; ● встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади (на прикладі повстань кінцяXVI ст. та козацько-селянських повстань 20–30-х років XVII ст.) [9 ГІО 1.2.1-2], [9 ГІО 3.2.2-1]; ● пов'язує історичні події, явища, процеси (в межах розділу) з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення історичних подій, процесів та явищ: козацьких походів, повстань, місця розташування Запорозьких Січей та ін.) [9 ГІО 2.1.1-1], [9 ГІО 2.1.1-2]; ● пояснює залежність перебігу історичних подій, явищ і процесів від людських вчинків та панівних суспільних ідей (на прикладі видатних діяльності Дмитра Вишневецького, Петра Конашевича-Сагайдачного, лідерів повстань кінця XVI ст. та 20–30-х років XVII ст.) [9 ГІО 1.2.2-1], [9 ГІО 4.3.2-1]; ● визначає передумови, передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів (на прикладі колонізаційних та	хронологічної таблиці («Повстання кінця XVI – першої третини XVII ст.»); ● робота з картою (позначення Січей, походів, повстань, місць битв, Хотинської війни); ● створення карти пам'яті «Походження та організація українського козацтва»; ● словникова робота з термінами; ● STEM-проект: модель Запорозької Січі (паперова, цифрова, LEGO тощо); ● історичні портрети діячів: Дмитра Вишневецького, Петра Конашевича-Сагайдачного, ватажків козацьких повстань; ● аналіз джерел: універсали, клейноди, літописи про козацькі війни; ● підготовка міністатті або посту до «історичного блогу» («Що означало бути козаком у XVI–XVII ст.»); ● дебати «Місце українського козацтва у внутрішній і зовнішній політиці Речі Посполитої»; ● дискусія «Чи можна вважати козаків захисниками	платформі Faino
11		Козацькі повстання 20–30-х років XVII ст. «Ординація Війська Запорозького». Повстання 1625 р. під проводом Марка Жмайла. Повстання під проводом Тараса Федоровича (Трясила) та Івана Сулими. Повстання 1637–1638 рр. і його наслідки. «Ординація Війська Запорозького». ГР1 ГР2 ГР3		Підручник §14, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino	
12		<i>Узагальнення за розділом 2</i> ГР1 ГР2 ГР3		Підручник §15, робочий зошит, е-додаток на платформі Faino	

			міграційних процесів, пов'язаних із заселенням Дикого поля, подій історії козацтва середини XVI – першої половини XVII ст.) [9 ГІО 1.2.3-1], [9 ГІО 2.2.3-1]; • визначає і описує особливості устрою Запорозької Січі, життя козацтва [9 ГІО 4.1.2-1], [9 ГІО 2.2.2-2]; • порівнює особливості соціального становища козацтва з іншими верствами українського суспільства доби (за визначеними вчителем критеріями) [9 ГІО 1.2.2-3], [9 ГІО 4.1.2-2]. Ставлення: Учень/учениця • формулює і аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання щодо ролі українського козацтва в історії [9 ГІО 5.1.2-4], [9 ГІО 4.2.3-2]; • дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні, науковій та іншій творчій діяльності [9 ГІО 6.1.3-3]; • оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку [9 ГІО 6.2.2-1].	усіх українських верств?»; • інсценізація або рольова гра («Козацька рада», «Хотинська битва»); • підготовка презентацій чи онлайн-інфографіки («Побут і військові традиції козаків», «Причини та наслідки козацьких повстань»); • порівняльний аналіз: соціальний статус козаків та інших верств українського суспільства; • інтегровані завдання з місцевої історії: дослідження поселень і пам'яток козацької доби у рідному краї; • рефлексія: оцінка ролі козацтва в історії України та сучасній національній ідентичності.	
Розділ 3. Козацька революція середини XVII ст. (6 год)					
13		Передумови Козацької революції середини XVII ст. Богдан Хмельницький. Передумови Козацької революції. Підготовка й початок повстання під проводом Богдана	Базові знання: Учень/учениця • знає хронологічні рамки козацької революції середини XVII ст. і війни за суверенітет козацької держави, дати головних битв козацької революції, укладення Зборівського, Білоцерківського договорів, «Березневих статей», Віленського перемир'я; час Молдовських походів,	Види навчальної діяльності: • репродуктивна (робота з підручником і картою, відтворення фактів, хронології та ключових подій); • дослідницька (аналіз	Підручник §16, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на

		Хмельницького. Богдан Хмельницький — політик і полководець. ГР2 ГР3	час діяльності Б. Хмельницького [9 ГІО 1.1.2-1], [9 ГІО 1.3.1-2]; ● розуміє еволюцію повстання Богдана Хмельницького: від боротьби за станові права до війни за суверенну державу, та сутність козацької революції, що зумовила створення української козацької держави [9 ГІО 1.2.3-3], [9 ГІО 4.1.2-1]; ● розуміє зміст термінів, понять і назв «Генеральна рада», «гетьман», «генеральна старшина», «універсал», «полк», «сотня», різницю між поняттями «Військо Запорозьке/Гетьманщина» та «Військо Запорозьке Низове /Запорозька Січ» [9 ГІО 1.3.2-1]. Уміння: Учень/учениця ● упорядковує у визначений спосіб хронологічну інформацію про історичні події й процеси у межах розділу/курсу, синхронізує події на українських теренах з подіями у світі [9 ГІО 1.1.3-1], [9 ГІО 1.1.3-2]; ● висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому (на прикладі Б. Хмельницького, І. Богуна) [9 ГІО 1.2.2-4], [9 ГІО 4.3.1-1]; ● визначає передумови, причини, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів (на прикладі важливих подій козацької революції середини XVII ст.) [9 ГІО 1.2.3-1], [9 ГІО 1.3.2-1]; ● описує перебіг козацької революції середини XVII ст. за картою, позначаючи місця ключових подій та територіальні зміни, пов'язані з укладенням політичних угод періоду війни [9 ГІО 2.1.1-1], [9 ГІО 2.1.1-2]; ● визначає чинники, що впливали на	історичних джерел, документів, карт, реконструкція перебігу битв та дипломатичних подій); ● творча (створення історичних портретів, мініп'єс, коміксів, інфографіки, ведення історичного блогу); ● проєктна (групові дослідження (воєнні кампанії, дипломатія Хмельницького, життя сучасників), дебати, інтегровані міжпредметні завдання. Приклади навчальної діяльності: ● складання хронологічної таблиці подій Козацької революції (1648–1657 рр.); ● робота з картою: перебіг битв, територіальні зміни, укладені угоди; ● словникова робота з термінами; ● аналіз історичних джерел: договорів, літописів тощо; ● історичні портрети: Богдана Хмельницького, Івана Богуна, інших історичних діячів;	платформі Faino
14		Козацько-кримський союз. Події 1648–1649 рр. Зборівський договір. Розгортання воєнних дій у 1648 р. Битви на Жовтих водах, під Корсунем та Пилявцями. Воєнна кампанія 1649 р. Зборівський договір. ГР1 ГР2 ГР3		Підручник §17-18, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino	
15		Події 1650–1653 рр. Зовнішня політика Богдана Хмельницького. Початок молдовських походів. Битва під Берестечком 1651 р. Іван Богун. Білоцерківський договір 1651 р. Битва під Батогом 1652 р. Молдовські походи 1652–1653 рр. Облога Жванця 1653 р. ГР1 ГР2 ГР3		Підручник §19-20, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino	
16		Українська козацька держава — Військо Запорозьке. Творення державного		Підручник §21, робочий зошит,	

		апарату. Полково-сотенний адміністративний устрій держави. Соціально-економічні реформи. Міжетнічні відносини на теренах України ГР1 ГР2 ГР3	залученість до подій козацької революції середини XVII ст. представників різних груп населення, держав та історичних діячів [9 ГІО 1.2.1-2], [9 ГІО 4.1.1-1]; ● порівнює козацьку революцію середини XVII ст. з іншими подібними подіями історичного періоду у Європі (за визначеними вчителем критеріями) [9 ГІО 1.2.3-4], [9 ГІО 4.1.2-2]; ● характеризує устрій козацької держави Війська Запорозького [9 ГІО 4.1.2-1]; ● спираючись на логіку причинно-наслідкових і просторових зв'язків, прогнозує подальший перебіг подій, явищ, процесів та оцінює можливі зміни на теренах України та в регіональній політиці внаслідок подій козацької революції середини XVII ст. [9 ГІО 1.3.2-2], [9 ГІО 4.3.2-3]; ● визначає місце держави Війська Запорозького в системі міжнародних відносин середини XVII ст. [9 ГІО 4.1.1-1], [9 ГІО 6.3.1-1] Ставлення: Учень/учениця ● формулює і аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання щодо різних аспектів історії козацької революції середини XVII ст. [9 ГІО 5.1.2-4], [9 ГІО 4.2.3-2]; ● висловлює обґрунтовані судження щодо ролі історичних діячів(наприклад, Б. Хмельницького) у перебігу подій на теренах України [9 ГІО 1.2.2-4], [9 ГІО 4.3.2-1]; ● оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку [9 ГІО 6.2.2-1].	● інсценізація чи мініп'єса «Один день із життя Б. Хмельницького», «Рада під Жванцем»; ● дебати: «Б. Хмельницький – творець держави чи політик обставин?», «Переяславська угода 1654 р.: унія чи підпорядкування?»; ● підготовка та презентація творчих проєктів: віртуальна екскурсія «Козацька столиця Чигирин», комікс «Битва під Берестечком», інфографіка «Міжнародні союзи Війська Запорозького»; ● порівняльний аналіз: козацька революція середини XVII ст. та одночасні європейські революції; ● написання міністатті/есе для «історичного блогу»: «Що змінилося для українців після 1648 року?»; ● групове дослідження «Дипломатія Богдана Хмельницького: союзники і противники»; ● рольова гра «Переяславська рада 1654 р.» з обговоренням позицій	презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino
17		Зовнішня політика козацької держави: у пошуку союзників. Завдання і цілі козацької дипломатії. Османська імперія. Кримське ханство й дунайські князівства. Центральна-Західна Європа. алтійські країни. Переяславська рада 1654 р. Березневі статті 1654 р. Дискусії навколо характеру українсько-московської угоди. Віленське перемир'я та українсько-шведсько-трансильванський союз. ГР1 ГР2 ГР3			Підручник §22-23, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino
18		Узагальнення за розділом 3 ГР1 ГР2 ГР3			Підручник §24, робочий зошит,

				різних учасників; • рефлексія: оцінка значення козацької держави для розвитку української нації, дискусія про довготривалі наслідки революції.	е-додаток на платформі Faino
Розділ 4. Українська козацька держава наприкінці 50-х років XVII – на початку XVIII ст. (9 год)					
19		Іван Виговський. Гадяцька угода. Українсько-московська війна. Конотопська битва. Іван Виговський. Гадяцька угода 1658 р. Українсько-московська війна. Конотопська битва. ГР1 ГР2 ГР3	Базові знання: Учень/учениця • знає дати Конотопської битви, Чигиринських походів, укладення Гадяцької угоди, Андрусівського перемир'я, Бахчисарайського договору, «Вічного миру», створення Конституції Пилипа Орлика [9 ГЮ 1.1.2-1], [9 ГЮ 1.3.1-3]; • знає факти діяльності Івана Виговського, Юрія Хмельницького, Павла Тетері, Івана Брюховецького, Петра Дорошенка, Дем'яна Многогрішного, Івана Самойловича, Івана Сірка, Марії Магдалини Мазепи, Івана Мазепи, Пилипа Орлика [9 ГЮ 4.3.1-1], [9 ГЮ 1.2.2-4]; • розуміє зміст термінів, понять і назв «Руїна», «Чорна рада», «козацьке бароко», «Слобідська Україна», «займанщина», «конституція» [9 ГЮ 1.3.2-1], [9 ГЮ 1.1.3-3]. Уміння: Учень/учениця • упорядковує у визначений спосіб хронологічну інформацію про історичні події й процеси у межах розділу/курсу, синхронізує події на українських теренах з подіями у світі [9 ГЮ 1.1.3-1], [9 ГЮ 1.1.3-2];	Види навчальної діяльності: • репродуктивна (відтворення знань, робота з підручником, історичними картами й таблицями); • (дослідницька – аналіз документів (угод, конституцій, літописів), історичних постатей і культурних пам'яток; • творча (створення інфографіки, коміксів, історичних портретів, проєктів про добу Руїни та гетьманів); • проєктна (мінідослідження, групові проєкти, інтегровані завдання з літературою, мистецтвом, правознавством, дискусії). Приклади навчальної діяльності: • складання карти	Підручник §25, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino Підручник §26-27, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino Підручник §28, робочий
20		Початок Руїни. Початок Руїни. Юрій Хмельницький. Розкол Гетьманської держави. «Чорна рада» 1663 р. Іван Брюховецький і Московські статті. Павло Тетеря. Андрусівське перемир'я. ГР1 ГР2 ГР3			
21		Петро Дорошенко. Спроби об'єднання Лівобережної і			

		Правобережної Гетьманщини. Дем'ян Многогрішний. Петро Дорошенко в боротьбі за об'єднання Гетьманщини. Дем'ян Многогрішний — гетьман Лівобережжя. ГР1 ГР2 ГР3	• встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками історичних діячів/діячок в умовах українсько-московської війни 1658–1659 рр., Руїни, Північної війни [9 ГІО 1.2.1-2], [9 ГІО 3.2.2-1]; • визначає передумови, причини, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів на українських землях у другій половині XVII – на початку XVIII ст. [9 ГІО 1.2.3-1], [9 ГІО 4.1.1-2];	пам'яті «Доба Руїни»; • робота з хронологічними та синхронізованими таблицями; • аналіз джерел: тексти Гадяцької угоди, Конституції Пилипа Орлика, літописів Самовидця й Величка; • словникова робота; • аналіз історичних портретів;	зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino
22		Іван Самойлович. Чигиринські походи. Бахчисарайський мир. «Вічний мир». Іван Самойлович. Завершення боротьби П. Дорошенка. Чигиринські походи. Закріплення поділу України. ГР1 ГР2 ГР3	• описує за картою розвиток історичних подій на українських теренах, показує адміністративно-територіальні зміни, пов'язані з укладенням політичних угод, міграційними процесами [9 ГІО 2.1.1-1], [9 ГІО 2.1.1-2]; • висловлює судження щодо ролі запорозького козацтва у військово-політичних подіях українсько-московської війни 1658–1659 рр., Руїни, виступу І. Мазепи [9 ГІО 1.2.2-2], [9 ГІО 4.3.2-1]; • порівнює становище слобідських козацьких полків, запорозького козацтва [9 ГІО 1.2.2-3], [9 ГІО 4.1.2-2];	пам'яті «Доба Руїни»; • робота з хронологічними та синхронізованими таблицями; • аналіз джерел: тексти Гадяцької угоди, Конституції Пилипа Орлика, літописів Самовидця й Величка; • словникова робота; • аналіз історичних портретів; • інсценізація чи рольова гра: «Чорна рада 1663 року», «Конституція Пилипа Орлика – шлях до суспільної згоди»; • дискусія «Чи був Петро Дорошенко “сонцем Руїни”?»; • дебати «Політика Івана Мазепи: випадковість чи стратегія?»;	Підручник §29, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino
23		Правобережне козацтво. Заселення і розвиток Слобідської України. Слобідські козацькі полки. Запорозьке козацтво. Іван Сірко. Правобережне козацтво в останній чверті XVII ст. Заселення і розвиток Слобідської України. Слобідські козацькі полки. Запорозьке	• пояснює роль сусідніх держав у військово-політичних подіях на українських теренах у другій половині XVII – на початку XVIII ст. [9 ГІО 4.1.1-1], [9 ГІО 6.3.1-1]; • визначає особливості політичного устрою Української козацької держави, зміни в соціальній структурі суспільства, особливості економічного розвитку у другій половині XVII – на початку XVIII ст. [9 ГІО 4.1.2-1], [9 ГІО 2.2.2-2]; • висловлює обґрунтовані судження щодо ролі в історії (на прикладі Івана Виговського,	• творчі мініпроекти: комікс «Гетьмани й козацькі лідери другої половини XVII ст.», розробка дизайну пам'ятних марок/монет; • групове дослідження «Видатні жінки козацької епохи»; • створення віртуальної виставки «Козацьке бароко: архітектура та мистецтво»;	Підручник §30-31, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino

		козацтво. Іван Сірко. ГР1 ГР2 ГР3	Петра Дорошенка, Івана Сірка, Івана Мазепи, Пилипа Орлика, Марії Магдалини Мазепи) [9 ГІО 1.2.2-4], [9 ГІО 4.2.3-2];	• підготовка інфографіки «Конституція Пилипа Орлика – перша європейська конституція?»; • порівняльний аналіз становища Слобідської України, Лівобережжя та Правобережжя у кінці XVII – на початку XVIII ст.; • рефлексія: дискусія «Уроки доби Руїни для сучасної України».	
24		Гетьманщина за часів Івана Мазепи. Внутрішня політика Івана Мазепи. Виступ І. Мазепи проти Московії. ГР1 ГР2 ГР3	• визначає особливості Конституції Пилипа Орлика як правової пам'ятки [9 ГІО 3.2.1-1], [9 ГІО 3.2.1-4]; • називає витоки та характерні риси розвитку української культури, пам'ятки мистецтва українського бароко; розкриває роль меценатства представників старшинських родин у розвитку української культури [9 ГІО 2.1.2-2], [9 ГІО 4.3.2-2]. Ставлення: Учень/учениця		Підручник §32, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino
25		Пилип Орлик і його Конституція. Ліквідація козацтва на Правобережній Україні. Пилип Орлик та його Конституція. Боротьба за створення антимосковської коаліції. ГР1 ГР2 ГР3	• формулює і аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання щодо впливу ключових політичних подій історичного періоду на становище та подальший розвиток українського суспільства [9 ГІО 5.1.2-4], [9 ГІО 4.2.3-2]; • оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку [9 ГІО 6.2.2-1].		Підручник §33, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino
26		Церковне життя. Освіта. Наукові знання. Архітектура. Образотворче мистецтво. Церковне життя. Розвиток освіти. Архітектура. Образотворче мистецтво. ГР2 ГР3			Підручник §34, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino
27		<i>Узагальнення за розділом</i>			Підручник

		4 ГР1 ГР2 ГР3			§35, робочий зошит, е-додаток на платформі Faino
Розділ 5. Українські землі в 20–90-х роках XVIII ст. (7 год)					
28		Імперський наступ на автономію Гетьманщини. Соціально-економічний розвиток Гетьманщини у XVIII ст. Протистояння царизму та козацької старшини щодо політичних прав Гетьманщини. ГР1 ГР2 ГР3	Базові знання: Учень/учениця • знає дати заснування Нової Січі, ліквідації Запорозької Січі, гетьманства, Коліївщини, поділів Речі Посполитої, час поширення гайдамацького руху, руху опришків, підкорення Кримського ханства Російською імперією [9 ГІО 1.1.2-1], [9 ГІО 1.3.1-3]; • знає факти діяльності Івана Скоропадського, Павла Полуботка, Данила Апостола, Петра Калнишевського, Кирила Розумовського [9 ГІО 1.2.2-4], [9 ГІО 4.3.1-1]; • розуміє зміст термінів, понять і назв «гайдамаки», «опришки», «Нова Січ», «Коліївщина», «поділи Речі Посполитої», «козацькі літописи» [9 ГІО 1.3.2-1], [9 ГІО 1.1.3-3]. Уміння: Учень/учениця • упорядковує у визначений спосіб хронологічну інформацію про історичні події й процеси у межах розділу/курсу, синхронізує події на українських теренах з подіями у світі [9 ГІО 1.1.3-1], [9 ГІО 1.1.3-2]; • називає етапи та ознаки наступу Російської	Види навчальної діяльності: • репродуктивна – робота з підручником, картами, відтворення хронології та основних фактів; • дослідницька – аналіз історичних джерел, документів (указів, угод, літописів), характеристика історичних діячів; • творча – створення історичних блогів, есе, коміксів, візуалізацій, віртуальних екскурсій; • проєктна – групові дослідження, колективні презентації, інтегровані завдання з літературою, правознавством, мистецтвознавством, дебати. Приклади навчальної діяльності: • складання	Підручник §36 робочий зошит, е-додаток на платформі Faino Підручник §37, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino Підручник §38, робочий
29		Відродження гетьманства. Данило Апостол. Правління гетьманського уряду. Нова Січ. Відновлення гетьманства. Данило Апостол і його реформи. Нова Січ. ГР1 ГР2 ГР3			
30		Ліквідація гетьманства й козацького устрою в Україні. Підкорення			

		Кримського ханства Росією. «Золота осінь Гетьманщини». Кирило Розумовський. Іквідація Запорозької Січі. Ліквідація решток автономії та козацького устрою. Підкорення Кримського ханства Росією. ГР1 ГР2 ГР3	імперії на права Гетьманщини; підкорення Кримського ханства Російською імперією [9 ГЮ 1.2.3-1], [9 ГЮ 1.2.3-4]; • пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів на українських теренах у 20-90-х рр. XVIII ст. (у межах розділу) [9 ГЮ 1.3.2-1], [9 ГЮ 1.3.2-2]; • зіставляє наміри та результати діяльності історичних діячів та суспільних груп, висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому (на прикладі козацьких гетьманів, учасників гайдамацького руху, руху опришків) [9 ГЮ 1.2.2-3], [9 ГЮ 1.2.2-4];	хронологічної та синхронізованої таблиць («Гетьмани XVIII ст.», «Поділи Речі Посполитої», «Гайдамацький і опришківський рухи»); • робота з картою: території Гетьманщини, Слобідської України, Нової Січі, землі під владою Російської імперії та Австрійської монархії, райони гайдамацького руху та Коліївщини;	зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino
31		Правобережна Україна. Землі Західної України у 20–90-х роках XVIII ст. Розвиток Правобережної України. Поява гайдамаків. Коліївщина. Події на території Західної України. Рух опришків. ГР1 ГР2 ГР3	• визначає чинники поступового згасання козацької державності [9 ГЮ 2.2.3-1], [9 ГЮ 4.1.3-1]; • визначає характер політики урядів сусідніх держав щодо українських земель [9 ГЮ 4.1.1-1], [9 ГЮ 6.3.1-1]; • спираючись на логіку причинно-наслідкових і просторових зв'язків, прогнозує подальший перебіг подій, явищ, процесів та оцінює можливі зміни в становищі населення українських земель (на прикладі наступу Російської імперії та Речі Посполитої на політичні, економічні та культурні права українців, ліквідації Запорозької Січі та гетьманства, поділів Речі Посполитої) [9 ГЮ 1.3.2-2], [9 ГЮ 1.3.2-3]; • показує на карті історичні події та об'єкти, перебіг подій, явищ, процесів (території утворень, що зберігали ознаки української державності (Гетьманщина, Нова Січ, Слобідська Україна), українські землі, що потрапили до складу	• словникова робота з термінами; • аналіз джерел: указів про ліквідацію гетьманства і Запорозької Січі, спогадів про Коліївщину, козацьких літописів; • порівняння історичних осіб; • групові дослідження «Хроніка імперського наступу на автономію Гетьманщини», «Гайдамаки очима сучасників», «Крим після Кримського ханства»; • дискусія «Чи був збережений козацький спадок після зруйнування Січі?»; • дебати «Коліївщина:	Підручник §39, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino
32		Поділи Речі Посполитої. Зміни у становищі Правобережної України й західноукраїнських земель. Поділи Речі Посполитої. Наслідки поділів Речі Посполитої. Становище Правобережної України після поділів Речі Посполитої. Зміни у	імперії на права Гетьманщини; підкорення Кримського ханства Російською імперією [9 ГЮ 1.2.3-1], [9 ГЮ 1.2.3-4]; • пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів на українських теренах у 20-90-х рр. XVIII ст. (у межах розділу) [9 ГЮ 1.3.2-1], [9 ГЮ 1.3.2-2]; • зіставляє наміри та результати діяльності історичних діячів та суспільних груп, висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому (на прикладі козацьких гетьманів, учасників гайдамацького руху, руху опришків) [9 ГЮ 1.2.2-3], [9 ГЮ 1.2.2-4];	хронологічної та синхронізованої таблиць («Гетьмани XVIII ст.», «Поділи Речі Посполитої», «Гайдамацький і опришківський рухи»); • робота з картою: території Гетьманщини, Слобідської України, Нової Січі, землі під владою Російської імперії та Австрійської монархії, райони гайдамацького руху та Коліївщини;	Підручник §40-41, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino

		становищі західноукраїнських земель. ГР1 ГР2 ГР3	Російської імперії та Австрійської монархії внаслідок російської-турецьких воєн, поділів Речі Посполитої, ліквідації Кримського ханства; райони розгортання гайдамацького та опришківського руху) [9 ГІО 2.1.1-1], [9 ГІО 2.1.1-2]; • називає ознаки колонізаторської політики Російської імперії щодо українських земель [9 ГІО 2.2.2-2], [9 ГІО 4.1.2-2]; • характеризує чинники, що впливали на соціально-економічний та культурний розвиток українських земель у 20–90-х роках XVIII ст. [9 ГІО 4.1.2-1], [9 ГІО 2.2.2-2]; • називає та розпізнає визначні пам'ятки української культури XVIII ст. [9 ГІО 2.1.2-2], [9 ГІО 4.3.2-2]. Ставлення: Учень/учениця • формулює і аргументовано висловлює, відстоює у дискусії власні погляди та переконання щодо різних аспектів історії українських земель у 20–90-х рр. XVIII ст. [9 ГІО 5.1.2-4], [9 ГІО 4.2.3-2]; • оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку [9 ГІО 6.2.2-1].	національно-визвольний рух чи соціальний бунт?»; • творчі проєкти: онлайн-екскурсія «Архітектура й культура українського бароко XVIII ст.», тематичний комікс «Зруйнування Запорозької Січі», есе «Останній кошовий Петро Калнишевський»; • підготовка інфографіки «Поділи Речі Посполитої та доля українських земель»; • порівняльний аналіз становища українців у складі Російської імперії та Речі Посполитої в XVIII ст.; • дослідження пам'яток культури XVIII ст.; • інтегровані завдання з краєзнавства: «Мій край у XVIII ст.: факти, пам'ятки, легенди»; • рефлексія: обговорення значення XVIII ст. для формування української ідентичності та історичної пам'яті.	
33		Розвиток культури у 20–90-х роках XVIII ст. Розвиток освіти і науки. Книгодрукування. Архітектура. Українське бароко. Музика. Образотворче мистецтво. ГР2 ГР3			Підручник §42, робочий зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino
34		<i>Узагальнення за розділом 5</i> ГР1 ГР2 ГР3			Підручник §43, робочий зошит, е-додаток на платформі Faino
Узагальнення до курсу. Історія України в контексті епохи Раннього Нового часу (1 ГОД)					
35		Історія України в контексті епохи Раннього Нового часу.	Уміння: Учень/учениця • демонструє знання перебігу подій, явищ,	Види навчальної діяльності: • репродуктивна	Підручник §44, робочий

		Внесок України у формування європейської цивілізації. Вплив розвитку науки і техніки на суспільні зміни в Європі й Україні. Еволюція військово-службового населення в Європі й виникнення українського козацтва. ГР1 ГР2 ГР3	процесів на теренах України в межах історичної епохи [9 ГІО 1.1.2-1], [9 ГІО 1.3.1-2]; • співставляє особливості розвитку українських земель із загальноєвропейським історичним процесом Раннього Нового часу [9 ГІО 1.2.3-4], [9 ГІО 4.1.2-2]; • описує зміни в політичному, соціально-економічному, духовному та культурному розвитку українських земель протягом другої половини XVI–XVIII ст.; називає чинники цих змін [9 ГІО 4.1.2-1], [9 ГІО 2.2.2-2]; • локалізує ключові історичні події періоду в географічному просторі [9 ГІО 2.1.1-1], [9 ГІО 2.1.1-2]; • спираючись на логіку причинно-наслідкових і просторових зв'язків, прогнозує подальший перебіг подій, явищ, процесів та оцінює можливі зміни в розвитку суспільства в наступний історичний період [9 ГІО 1.3.2-2], [9 ГІО 4.3.2-3]; • називає/описує найважливіші історико-культурні пам'ятки та культурні центри українського народу козацької доби [9 ГІО 2.1.2-2], [9 ГІО 4.3.2-2]; Ставлення: Учень/учениця • аргументовано висловлює власні судження стосовно важливості духовних і матеріальних здобутків українського суспільства та сусідніх народів за періоду Раннього Нового часу для подальшого суспільного розвитку [9 ГІО 4.3.2-2], [9 ГІО 4.2.3-2]; • обґрунтовує важливість заходів щодо збереження і популяризації пам'яток історії, культури та туристичних об'єктів [9 ГІО 2.3.1-1],	(повторення та систематизація знань, робота з узагальнювальними схемами, картами, таблицями); • дослідницька (аналіз джерел та історіографії, співставлення українських і європейських подій, виявлення спільного та відмінного); • творча (створення тез, есе); • проєктна (дебати й дискусії про місце України в європейській історії). Приклади навчальної діяльності: • узагальнююча вікторина; • складання узагальнюючих карт пам'яті, інфографік; • дискусія «Козацька доба: здобутки, спадщина і уроки для нащадків»; • підсумкове есе.	зошит, презентація до уроку, е-додаток на платформі Faino
--	--	--	---	--	--

			[9 ГІО 5.1.3-2]; ● дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні, науковій та іншій творчій діяльності [9 ГІО 6.1.3-3], [9 ГІО 6.2.2-2].		
--	--	--	---	--	--

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. [Постанова про затвердження Державного стандарту базової середньої освіти](#)
2. Державний стандарт базової середньої освіти. Коротка інформаційна довідка на сайті МОН// <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>
3. Модельна навчальна програма «Історія України. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Бурлака О. В., Желіба О. В., Павловська-Кравчук В. А., Худобець О. А., Черкас Б. В., Щупак І. Я.), рекомендованою МОН України (наказ МОН України від 16.08.2023 №1001) // <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Hromad.ta.istor.osv.hal.2023/16.08.2023/Istoriya.Ukrayiny.7-9.kl.Burlaka.ta.in.13.09.2023.pdf>
4. Методична підтримка для вчителів історії України 8 класу НУШ // <https://www.orioncentr.com.ua/metodychna-pidtrymka/55-metodychna-pidtrymka-8-klas-nush/433-nush-8-klas-istoriya-ukrayiny-avtors%CA%B9kyy-kolektyv-shchupak>
5. Щупак І. Я., Старченко Н. П., Бурлака О. В., Власова Н. С., Галушко К. Ю., Дрібниця В. О., Желіба О. В., Кронгауз В. О., Піскарьова І. О., Репан О. А., Секиринський Д. О., Черкас Б. В. «Історія України»: підруч. для 8 класу закладів загальної середньої освіти / Київ: УОВЦ «Оріон», 2025. 256 с. : іл.
6. Навчальна програма з всесвітньої історії для 7-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України № 698 від 03 серпня 2022 р.).
7. Наказ МОН від 09.08.2024 №1120 Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти // <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity>
8. Наказ МОН від 02.08.2024 р. №1093 Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання// <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia>